

לעילוי נשמת
הר"ד
יוסף וולף ז"ל
ברוך חנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה החשובה
רודת צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר שאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ד ט"ו ביהמ"ד למניחי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

בס"ד, י"ג שבט תשס"ח

מסכת נדרים ל'–ל"ן

גליון מס' 452

השבוע בגליון

- מי התיר למשה לבטל מצוות מילה?
- התרת נדרים
- מהי חרטה, ומדוע הפתח עדיף עליה?

- כיסוי הראש לקטנים
- כיסוי הראש - צניעות
- למי שייך החלק שהתוסף בחפץ?

פיקוח נפש לפני מתן תורה

דף ל/ב וקטנים לעולם מיגלו

כיסוי הראש לקטנים

בסימן השני של חלק "אורח חיים" פוסק ה"טור" כי יש לכסות את הראש וכך כתב ה"שולחן ערוך": "ולא ילך ד' אמות בגילוי הראש". הרמ"א מנמק על אתר: "מפני כבוד השכינה".

ה"מגן אברהם" מעיר על הלכה זו (ס"ק ו'): "ובנדרים דף ל' משמע דקטנים דרכם להלך בגילוי הראש...".

מה בין סוגייתנו העוסקת רובה ככולה בהלכות נדרים, לבין כיסוי הראש?

הנודר הנאה מ"שחורי הראש": ובכן במשנתנו מבואר כי אדם הנודר הנאה מקבוצת אנשים שהוא מכנם בכינוי, אסור בהנאה מכל אותם אנשים שכינוי זה הולם להם ביותר, אך אנשים שכינוי אחר הולמם יותר - אינם כלולים בנדרו. הדוגמה בה נוקטת המשנה היא אדם שנדר כי לא יהנה מ"שחורי הראש" - הוא אסור בהנאה מאנשים גדולים, אך לא מקטנים, מפני שכל הקטנים אינם מכסים את ראשם ואותם הולם הכינוי "גלויי הראש" (ראה ר"ן ומאירי).

נמצאנו למדים כי בתקופת המשנה והתלמוד לא היתה דרכם של ישראל לכסות את ראשי הקטנים.

כיסוי הראש - צניעות: בספרו "ארצות החיים" (סימן ח', "ארץ יהודה" ס"ק ד') מסביר המלבי"ם, כי טעם כיסוי הראש הוא משום צניעות, כפי שעולה מדברי הרמב"ם (הלכות דעות פרק ה' הלכה ו'): **"צניעות גדולה נוהגים תלמידי חכמים בעצמן, לא יתבזו ולא יתגלו ראשן ולא גופן"**. המלבי"ם מוכיח כי אין כוונת הרמב"ם לתלמידי חכמים בלבד אלא הכל מצווים בכך, ואילו הרמב"ם מתייחס לתלמידי חכמים כי הם בעיקר צריכים להזהר בכך מפני קדושתם. מעתה, מאחר שדיני צניעות אינם נוהגים בקטנים, לפיכך לא נהגו לכסות את ראשם של הקטנים.

כיסוי הראש ליראת שמים: עם זאת, ה"מגן אברהם" מוסיף: "ומכל מקום נכון לכסות ראשם דתהוי עליהם אימתא דשמאי", כמסופר במסכת שבת (קנ"ו ב) על אמו של רב נחמן בר יצחק שלאחר ששמעה מחוזי כוכבים שבנה יהיה גנב, כיסתה את ראשו כדי שיראת שמים תחדור ללבו.

על אודות הגיל שבו מתחילים לכסות את הראש קיימים מנהגים אחדים.

מנהגם של בני תימן הוא להקדים את לבישת כיסוי הראש ככל האפשר, ורק לתינוקות עד גיל שנה הניחו לישון בלי כיסוי, שמא ישמטו את ה"קרקוש" - כובע גדול שכיסה את כל הראש, כולל הצוואר והעורף - וייחנקו ממנו (שו"ע המקוצר י"ד חלק ב' סימן קס"א ס"ק ז').

יש הנוהגים לחבוש כיפה לקטן מגיל שלש, עת הוא מתעטר בפיאות. האדמו"ר מצאנז זצ"ל, כותב בספרו (שו"ת "דברי יציב", ליקוטים והשמטות סימן צ"א), כי מנהג אבותיו היה לכסות את ראש התינוק בעודו מונח בעריסה, אך מנהג העולם להקל שלא להלבישו בכיסוי ראש עד גיל

דבר העורך

חוש ריח

איש כבר לא האמין לו. "הוא חושב שהוא רבי עקיבא, שיכול היה להבטיח כי הקב"ה והים ערבים להחזרת חובותיו", לעג לו מאן-דהוא בשניות. אך הוא לא שת לבו לדבריהם, ידע כי הצדק עמו. כשהיו הנושים דוחקים בו ומשתרגים על צווארו היה מעודד את עצמו בידיעה הכמוסה עמו על הדוד ההוא שמימיו לא ראה.

המלחמה חצתה את הכל, הוא והיא היחידים שנותרו מכל המשפחה. לאחר המלחמה נוצר ביניהם קשר טלפוני בו הבהיר לה הדוד כי מצא לו פינה להתבודד בה ביגונו ונא ונא תכבד את רצונו ותואיל להותירו בדד בלא ביקורים. אין הוא רוצה לראות איש. את כל מרצו הטביע במלאכה מפרכת מן הבוקר עד הערב, אשר היה בה כדי לבתק את פתילי מחשבותיו. כך נודע לה מפי יודעי דבר. פעם אחת צלצל הטלפון, אחרי עשרים שנות ניתוק. קול שבור בקע מן השופרת: "זוכרת? היום לפני ארבעים שנה נולדת. לא אשכח את אושרו של אחי - אביך, מזל טוב". קול בכי שנוק סיים את השיחה.

כשבגר נזכר באותו דוד ומיזמתו החליט ליצור עמו קשר. התרגשות רבה שררה משני עברי הקו. "זקנתך", הפטיר הישיש.
- **עד** מאה ועשרים, דוד!
- **אמך** עודנה עמנו?
- **כבר** לא!

- **טוב** שהתקשרת. אתה קרוב המשפחה היחיד שיש לי בעולם. אנא שגר לכתובתי את פרטיך כדי שארשום אותך בצוואתי. בכספי אשר צברתי תחתן את ילדיך ואת נכדיך ויהיה זה זכרי בעולם!
הוא נאלם דום, לא זו היתה כוונתו והוא לא העלה על דעתו כי לדוד יש על מה לרשום צוואה. "כשתקבל הודעה בדואר רשום תבין שכבר אינני

לעילוי נשמת
הר"ד **משה יהודה למפרט** ז"ל
ב"ר אהרן שלמה הלוי ז"ל
ליום השלושים לפטירתו נלב"ע י' בטבת תשס"ח
תנצב"ה
הנוצח ע"י בני המשפחה שיחי

לעילוי נשמת
הר"ד **יצחק איזנברג** ז"ל
ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע י"ח בשבט תשנ"ז
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחי

שלש, כי לבישת הכיפה על התלתלים הסבוכים מסורבלת ומעיקה וגם התינוק משליכה מעליו תדירות.

מעניין לציין כי בעבר היו מקומות בהם לא הקפידו על כיסוי ראש הילדים ועוד בגיל שבע ושמונה היו הילדים יוצאים לרחוב בגילוי ראש, ומנגד, כבר מגיל חמש התפללו עם טליתות (סיני י עמוד ס"ב). [עוד על כיסוי הראש ראה "מאורות הדף היומי" כרך ג', נדרים ל/ב; כרך ז', סנהדרין קא/ב].

בסיום המאמר יש להדגיש את דברי הט"ז (סימן ח' ס"ק ב'), כי כיום חובה מעיקר הדין לחבוש כיפה כל העת, גם בעת ישיבה בבית, מפני שמנהג הנכרים להלך בגילוי ראש דווקא, והרי נצטוונו (ויקרא יח/א): "...וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבְחַקְתֶּיהֶם לֹא תִלְכוּ". לפי דבריו ברור שיש לחנך גם את הקטנים, לפחות מגיל חינוך, שיקפידו להלך בכיסוי ראש כדי שלא להדמות לנכרים.

דף כט/ב-ל/א לאחר ל' יום

למי שייך החלק שהתווסף בחפץ שנמכר?

ראובן מכר עגל לשמעון בהתנייה כי המכירה תחול בעוד זמן מסוים. מכירה זו אפשרית והיא ידועה בכינויה "קניין לאחר ל" - קניין לאחר שלושים יום. מעשה המכירה על כל פעולותיו מתבצע כעת, וחלוותה-קיומה - בעוד זמן.

העגל התפטם: והנה במהלך הימים שבין מעשה המכירה לבין זמן חלותו התחוללו שינויים בגוף העגל אשר התפטם ובגר עד שהיה לשור כרסתני. למי שייכת תוספת זו? האם לקונה או למוכר? אין כל ספק כי המוכר התכוון למכור את כל העגל לקונה, השאלה היא אם אכן יכולה לחול העברת בעלות על תוספת שלא היתה קיימת בעת ביצוע מעשה המכירה, שהרי כלל ידוע הוא כי להלכה "אין אדם מוכר דבר שלא בא לעולם", ומעשה קניין על דבר שלא בא לעולם - אינו חל!

הפירות גדלו: במקרה דומה, ולכאורה זהה, עולה מדברי ה"חזון איש" (דמאי סוף סימן י"ז) כי התוספת שגדלה אינה כלולה במכירה! ה"חזון איש" כותב, כי המוכר לחבירו פירות שעל עצה ומתנה עמו שהמכירה תחול בעוד זמן מה, אם הוסיפו הפירות לגדול התוספת הזו שייכת למוכר ולא לקונה! מפני שמעשה המכירה שנעשה לא כלל את התוספת ואינו יכול לחול עליה [ה"חזון איש" דן בהפרשת תרומות ומעשרות בפירות מחוברים, שתחול כשיתלשו, ודינו כמעשה קניין לכשייתלש - ראה קידושין סב/א].

מכאן, שכך גם דין הבהמה, שהמוכרה מכאן ולאחר שלושים יום מכר את גופה כפי שהוא ביום המכירה ותוספות שנתווספו בה לאחר מכן עד יום חלות המכירה - אינן כלולות במעשה המכירה ונותרות בבעלות המוכר. הבה נלמד את גמרתנו.

הקדשה לעוד שלושים יום: הגמרא אומרת שכפי שניתן למכור לאחר שלושים יום, כך גם ניתן להקדיש לאחר שלושים יום, כלומר, פעולת ההקדשה נעשית כעת אך היא חלה לאחר שלושים יום [או בכל זמן אחר שקבע המקדיש]. הדברים אומרים דרשני. הן במהלך תקופת הביניים גדלה הפרה, ותוספת זו אינה כלולה בהקדשה! כלומר, לפנינו בהמה שחלקה קדוש וחלקה חולין. לכאורה, לפני שמקריבים אותה לקרבן על בעליה להקדיש גם את חלק החולין שיש לו בה, שהרי אי אפשר להקריב בהמה שחלקה חולין! ברם, אין בנמצא במשנה, בש"ס ובפוסקים כל איזכור לכך שעל המקדיש לעשות כן [ויאף אם יאמר כן, יהיה הקרבן פסול משום "נדחה" להקרבה - ראה קידושין ז/א. דין "פשטה" שנאמר שם אינו שייך כאן כי בזמן ההקדש עוד לא היתה התוספת ואין לקדושה על מה להתפשט - ראה באחרונים].

האם לאור זאת עלינו להסיק כי לעולם הקונה זוכה בכל החפץ שקנה, על התוספת שנתווספה בו בתקופת הביניים שבין מעשה המכירה לבין החלתו בפועל, הן אם פירות קנה והן אם בהמה? ובכן, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל ("מנחת שלמה" חלק א' סימן נ"ה) מבהיר כי עלינו להבדיל בין פרי לבין בהמה - הקונה בהמה מכאן ולאחר שלושים יום זוכה בכלה והקונה פירות מכאן ולאחר שלושים יום אינו זוכה בתוספת.

מה טעם?

יסוד הדברים נעוץ בידיעה חשובה המבוארת בהמשך המסכת ומובאת על ידי המפרשים בסוגייתנו (ראה ר"ן ל/א). בגמרא מבואר כי אדם שאמר: "אמכור שדה זה לפלוני, וכבר מעתה הריני מקדישו להקדש כשאקננו מידו בחזרה" - הקדשו חל. במקרה זה, לכאורה, הרי הוא מקדיש דבר שלא בא לעולם, כי עוד לא אירעה כלל המכירה לחבירו וודאי שלא הקנייה בעקבותיה. ברם, מאחר שבידו להקדיש את השדה כעת עוד בטרם מכירתו לחבירו, אין הקדשתו נחשבת דבר שלא בא לעולם, כי כל מעשה שאפשר לעשותו כעת, אינו בכלל "דבר שלא בא לעולם".

כאן, וכל כרושי - שלך! היה שלום", סתם הדוד ולא יסף.

פעמים רבות היה חשק עז תוקפו לעלות על מטוס ולדפוק בהפתעה על דלת ביתו של הדוד, אך חזקה עליו הוראתו לכל יעשה כן. הצוואה הממתינה היתה עבירו עוגן הצלה בסערות החיים. פרנסה לא הזדמנה לו, הוצאות היו לו בשפע, ואיש לא האמין לו כי יבוא היום שבו יפרע את חובותיו בהינף יד.

הופעת הדורר על מפתן ביתו העידה באלם על הפטירה.

לאחר שהקיף חצי גלובוס הגיע אל בית החולים, טיפל בצרכי הקבורה וערך לו הלוייה כדת וכדין. לקבלן המצבות הורה להכין מצבה: "פה נטמן הר"ר... אשר נשמט חייו נגדעה על ידי הנאצים ימ"ש, וסבל בדומיה את ייסוריו במשך ארבעים שנים".

רוח של בית עלמין - נזופת, קרה, גדושת תוכחה על בני-אדם שאינם מנצלים את דרכם מבית היולדות אל בית הקברות - הדפה אותו החוצה והלאה. נהג מניית בהה בפתק שהושיט לו והובילו אל מעונו של הדוד. הוא פשפש בכיסו ומצא את המפתח שקיבל בבית החולים, וכשהרים את עיניו נתקף תדהמה. בית עלוב, ישן נושן, דהוי, גדר סדוקה, ועזובה בכל פינה. הוא לא היה מופתע אם היה מגלה כי דודו חי בבית מידות מפואר, הרי עשיר היה, והנה... הוא התקרב באיטיות וגילה להוותו כי אפילו בית לא היה זה כי אם מעין שילוב לא מוצלח בין בקתה לצריף. בייאוש-מר דחק את הדלת העלובה וקול חריקתה נשמע באזניו כגיחוך על חלומותיו רבות בשנים.

קול ניפוץ העירו משנת-ביעותים. פרצוף גרם נדחק דרך הזכוכית השבורה, וכשהבחין בו נמלט כל עוד נפשו בו. גנבים? כאן? התפלא לעצמו בעגמומיות, הלוואי היה מה לגנוב. הבוקר אור והוא יצא לסיוור בעיירה, כדי לדלות פרטים על הדוד העלום. איש המכבסה ניאות להקדיש לו מזמנו. שלף תמונה נושנה משכבר הימים והצביע על דודו עומד במרכזו של מגרש ריק, למרגלות מנופי ענק. "שם", הצביע הכובס, "על הקרקע היא הוא הצטלם, היכן שבנה את גורד השחקים בעיר הסמוכה. אומרים שהיה עשיר גדול, אבל זו רק שמועה. לא יודע". גדוש פליאה הוא נכנס אל סניף הבנק המקומי, הציג את המסמכים הדרושים וגילה כי בחשבון הבנק ממתניה לו "ירושה" - קצבת הזקנה של החודש האחרון...

דלת הבקתה היתה פרוצה. אי-סדר שרר בכל, חפצים הפוכים ותמונות שנתלשו מן הקיר גדשו את הריצפה, אך מאומה לא נעלם המחזה חזר ונשנה במשך ימים אחדים, עד שהחליט לעשות מעשה. אם הם מחפשים כאן משהו - אני אמצא אותו. והוא מצא. ידית ברזל עקומה שהסתתרה מאחורי התנור, היתה דלת המסתורין לאוצר שממיו לא ראה. **חוש** הריח של הגנבים היה סימן הדרך שלו.

★ ★ ★

פרשת יתרו:

וַיֹּמְשֵׁה עֲלֶיהָ אֵל הָאֱלֹהִים וַיִּקְרָא אֵלָיו ה' מִן הָהָר לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לְבֵית יִעֲקֹב וְתֹגֵיד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבָא אֶתְכֶם אֵלַי. וְעַתָּה אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקוֹלִי וְשִׁמְרְתֶם אֶת בְּרִיתִי וְהִייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הַשָּׁמַיִם כִּי לֹא אֶרְדֶּף. וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מְמֻלְכֵת כְּהַנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל."

מעטה, כאשר נתבונן באדם המוכר בהמה מכאן ולאחר שלושים יום, אין התוספת שבגדילת הפרה נחשבת "דבר שלא בא לעולם", שהרי באפשרותו למכור את הבהמה כעת לקונה באופן מידי וממילא כל מה שתוסף הפרה לגדול יהיה שייך לו. לפיכך, גם אם מכרה מכאן ולאחר שלושים יום, אין לפנינו מקרה מכירה של "דבר שלא בא לעולם". אולם, שונה הוא הגדרתו של פרי שעל העץ, כיוון שהוא אינו גדל מעצמו אלא יונק מכח העץ את המשך גדילתו, ואת זכות היניקה הרי לא מכר! נמצא, שמכירת התוספת היא מכירת "דבר שלא בא לעולם", כיוון שגם אם ימכור כעת את הפרי ולא יתנה את חלות המכירה בעוד שלושים יום, הרי התוספת לא תהיה שייכת לקונה כי היא לא באה מכח הפרי אלא מכח העץ...

לפיכך, דווקא המוכר בהמה מכאן ולאחר שלושים יום אינו משייר בה חלק לעצמו ולכן גם המקדיש בהמה מכאן ולאחר שלושים יום אינו צריך לשוב ולהקדיש את התוספת שהתווספה בה לפני הקרבתה. אך המוכר פרי על העץ, לא מכר אלא את הפרי הקיים כעת בלא החלקים שיתווספו בו עד חלות המכירה [ועיי"ש ב"מנחת שלמה" שדן באריכות בדברי החזו"א לגבי גידולי קרקע לאחר שהביאו שליש].

דף לא/ב אמול ואצא סכנה היא

פיקוח נפש לפני מתן תורה

גמרתנו מביאה ברייתא: רבי יהושע בן קרחה אומר: מצוות מילה חשובה עד מאד והמתרשל בה מסכן את עצמו, כפי שמצאנו אצל משה רבינו ע"ה, שלמרות כל זכויותיו, כשהתעכב מלמול את בנו כמעט מת, כנאמר: (שמות ד/טז): "וַיְהִי בַדְרֶךְ בְּמַלְּוֹן וַיִּפְגְּשׁוּהוּ ה' וַיִּבְקֶשׂ הַמֵּיתָר". מתוך כך מבררת הגמרא מדוע אכן לא מלו? מפני שהקב"ה ציווהו לעזוב את ארץ מדיין ולשוב למצרים, אמר משה: אילו אמול את בני ואצא לדרך, הריני מסכנו, כי בשלושת הימים הראשונים למילה הנימול חלוש והדרך מסוכנת לו, אם אמולו ואמתין שלושה ימים אעבור על ציווי ה' שהורני לצאת למצרים מיד. בהגיעו למלון התעכב קמעא מלמולו ואז כמעט הומת על כך.

מי התיר למשה לבטל מצוות מילה? גדולי הדורות, ביניהם רבי אליהו מזרחי, דנו בשיקוליו ההלכתיים של אדון הנביאים. אחת השאלות הרווחות היא, הן הציווי (ויקרא יח/ה) "וחי בהם" - ולא שימות בהם, לאורו פיקוח נפש דוחה את כל התורה, עוד לא ניתן! שהרי היה זה לפני מתן תורה. מי התיר, איפוא, למשה לבטל את מצוות מילה כדי לא לסכן את תינוקו?

בעל "משנה למלך" תמה ביותר על קושייה זו, ובספרו "פרשת דרכים" (דרוש שני) הוא יוצא חוצץ כנגדה. בין היתר הוא מקשה, כלום נעלמה מעיניו של רבי אליהו הידיעה שנכרים אינם מצווים למסור נפש על קיום מצוות! הן אפילו על שלשת העבירות החמורות, שישאל נצטוו למסור את הנפש ובלבד שלא לעברן - אין נכרי מצווה למסור את הנפש! מדוע, איפוא, עלה על הדעת כי משה רבינו חייב למול את בנו תוך סיכון חייו?

הגאון רבי שלמה זלמן ליפשיץ זצ"ל, רבה הראשון של וורשא, כותב בספרו (שו"ת "חמדת שלמה", או"ח סימן ל"ח) הסבר מרתק להבנת דברי רבי אליהו מזרחי:

הבה נפתח הלכות יסודי התורה ברמב"ם, בפרק ה' בו הוא עוסק בהלכות קידוש ה' וניווכח בסתירה עצומה, לכאורה. בהלכה ד' הוא פוסק כי מי שעומד בפני מצב שבו הוא חייב למסור את נפשו על קידוש ה' ולא לעשות את העבירה שהנכרי כופהו לעשותה, ולא עמד בנסיון אלא ביצע את העבירה - אינו לוקה לפי שהוא אנוס. ואילו בהלכה ו' הוא פוסק: "מי שחלה ונטה למות ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאיסורין שבתורה, עושין ומתרפאין בכל איסורין שבתורה במקום סכנה חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים, שאפילו במקום סכנה אין מתרפאין בהם, ואם עבר ונתרפא - עונשין אותו בית דין עונש הראוי לו".

השאלה המתבקשת היא, מדוע מי שאיימו עליו שאם לא יעשה אחת מג' עבירות החמורות ירגוהו, ועשאה, מוגדר אנוס ואינו נענש [אף על פי שהיה חייב למסור את נפשו], ואילו זה המאויים על ידי מחלתו ועשה אחת מג' העבירות החמורות כדי להרפא, אינו מוגדר אנוס אלא ייענש?

ובכן ההבדל ביניהם הוא שאנוס הוא מי שכפו אותו לעשות את המעשה, באופן זה המעשה לא נעשה ברצונו כלל ולפיכך חסר בעצם מעשה העבירה ובהתייחסות המעשה לעושהו. ברם, איש לא כפה את החולה לעבור על העבירה ולכן אינו מוגדר אנוס, למרות שמצבו מסוכן ואינו רואה מוצא אחר, כי סוף סוף המעשה נעשה בבחירתו וברצונו ללא כפייה חיצונית.

עתה מובנת היטב קושייתו של רבי אליהו מזרחי מדוע משה לא מל את בנו, שכן הפטור שניתן לבני נח שאינם חייבים למסור את נפשם על קידוש ה' מתייחס למקרה שבו מישהו כופה אותם לעשות עבירה, או-אז, מאחר שמעשה זה לא ייוחס אליהם, אינם מצווים למסור את הנפש. אך במקרה דנן הן משה רבינו לא נכפה על ידי איש ומרצונו בחר שלא למול את בנו, ואינו אלא

והייתם לי סגולה מכל העמים.

אפילו חוש הריח של אומות העולם מצביע על כך; הללו שבכל דור ודור עומדים עלינו לבלותנו מגבירים ומחזקים את הידיעה הברורה כי תפקיד לנו, לקיים את העולם! עם סגולה! האוצר אצלנו! רק לגלות ולהשתמש. **להקמת** שיעור הדף היומי באיזור מגורך, או לבירור על שיעור הדף היומי הקרוב לביתך, הנך מוזמן לפנות למוקד הדף היומי: 1-800-20-33-11.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף לב/א והייתם לאב המון גויים

אב המון גויים

רבי קאפיל מלאנקוב היה גדול בתורה אולם לא חפץ לשמש ברבנות, ותחת זאת החזיק בית מרזח שהמה ושקק בשאינם בני ברית. **כאשר** הוצעה לו משרת רב של אמסטרדם, סירב וביקר להישאר על מתכונתו, ולבני הקהילה כתב בלשון חדות: מעדיפני להיות אב המון גויים...

דף לא/ב גדולה מילה שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות

ההגנה של שלוש עשרה הבריתות

למה דוקא שלוש עשרה? כי חז"ל אמרו שיצר הרע שולט משעת יצירה (בסנהדרין ב/א). יצר הטוב מגיע רק בגיל מצוות. ומה מגן על האדם עד אז? מצות מילה על שלש עשרה בריתות... ("ישמח משה"). אגב הדברים מעניין לציין כי "מילה" בגמטריה קטנה = 13.

דף לב/א התהלך לפני והיה תמים

לעשות רצון ה' בתמימות

ביאר האדמו"ר מסוקטשוב זצ"ל, בעל "אבני נזר":

נסיונו של אברהם אבינו ע"ה היה זה שהיה עליו להמול חרף זאת שעל ידי כך יתבדל מבני דורו ולא יוכל להשפיע עליהם ולקרבם תחת כנפי השכינה. על כך אמר לו הקב"ה: היה תמים; עשה את ציווי בתמימות בלא חשבונות!

דף לב/ב השטן בחושבניה תלת מאה ושיתין וארבעה

הוא השטן הוא השטם

יש לתמוה, הרי השנים הן שנות לבנה [שמניין הוא שלש מאות חמישים וארבעה (בערך)] ולא שנות חמה, ואם כן מה מקום יש לרמוז שהשטן בגימטריה שלש מאות שישים וארבעה?

רבי יהונתן אייבשיץ בספרו "יערות דבש" (דרוש ו') מאריך לבאר כי השטן נקרא גם "**השטם**", כאמור **וישטם** עשו ליעקב (בראשית כז/מא), ושתי בחינות יש בו, כאשר לעם ישראל הוא נקרא "השטם" שמניינו הוא שלוש מאות חמישים וארבע כימות הלבנה.

דף לז/א שכר פיסוק בשבת

למנצח בנגינות

בזמר "מה ידידות מנוחתך" לליל שבת נאמר: "ותינק ללמדו ספר למנצח בנגינות".

כאדם חולה המתרפא על ידי אחת מג' העבירות החמורות... לפיכך, מאחר שלבני נח לא נאמר הציווי "וחי בהם ולא שימות בהם", קשה עד למאד מניין מצא משה מקור לכך שהוא רשאי לבטל מצוות מילה?

משהבנו לאשורה את קושייתו האיתנה של רבי אליהו מזרחי, הגיע זמנה של תשובתו. רבי אליהו מתרץ, כי אמנם תורה לא ניתנה והציווי "וחי בהם" עוד לא ניתן, אך סברתם של חז"ל (יומא פה"ב) - "חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה" - כבר היה קיים אז. כלומר, היתר זה מבוסס על סברה, שראוי ורצוי לפני הקב"ה שאדם המסתכן בנפשו יעבור על איסור אחד וישאר חי כדי לקיים עוד מצוות רבות. לפיכך הכריע משה לא למול את בנו [ועיי"ש שביאר מדוע יש צורך גם בפסוק "וחי בהם" ואין די בסברה זו. בבית מדרשו העירו כי הדמיון בין חולה שהתרפא בעבודה זרה לבין משה רבינו לוקה בחסר, מפני שמושה לא עשה מעשה עבירה כדי להציל עצמו, אלא נמנע מקיום מצווה כדי לא לסכן את התינוק על ידי קיום המצווה].

התרת נדרים

זה שלושים ימים אנו לומדים מסכת נדרים. למדנו על נדר, "פתח", חרטה, ועוד. במאמר שלפנינו נברר כיצד מתירים את הנדר בפועל.

בשבוע שעבר (כ"ב) למדנו, וגם בהמשך המסכת (כ"ד) נלמד כי נחלקו תנאים ואמוראים אם "פותחין בחרטה" או אין פותחין בחרטה. אחד הפירושים שנקטו הראשונים לביאור מחלוקת זו הוא האם די בחרטה כדי להתיר נדר או שמא יש צורך דווקא ב"פתח". להלכה נוקטים כי יש מקרים שאפשר להתיר על ידי פתח בלבד, ויש נדרים שאפשר להתיר על ידי חרטה, אך כתב הרמ"א ("שולחן ערוך" י"ד סימן רכ"ח סעיף ז): "ונהגו להחמיר ולעשות מהחרטה פתח, שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרא אומרים לו: אילו ידעת שתתחרט, כלום נדרת? והוא אומר: לא! ואז מתירין לו".

מהי חרטה, ומדוע הפתח עדיף עליה?

"חרטה דמעיקרא": אדם שנדר נדר והתחרט עליו - אפשר להתיר את נדרו. חרטה אינה התחרטות עכשווית אלא "חרטה דמעיקרא", כלומר, הוא מתחרט על כך שמלכתחילה נדר, ואומר כי אם בשעת הנדר היה שוקל את הדברים כפי שהוא עושה כעת, הוא לא היה נודר כלל. ברם, אם לאחר תקופת זמן הוא אינו מעוניין בנדרו, אין זו חרטה שעמה אפשר לבטל נדר. דוגמא לדבר: אוהב טיפה מרה נדר עצמו מן היין כדי שלא יוסיף להשתכר. תקופת מה הוא אכן לא לגמרי יין והילך צלול ופקח. לאחר זמן תקפו יצרו ותאוותו ליין גברה והלכה עד שהרהורי חרטה החלו מקננים בקרבו על כך שנדר. זו אינה חרטה שאפשר להתיר נדר באמצעותה שהרי הנדר השיג את מטרתו והוא שמח על כך שבתקופה שחלפה הוא לא שתה יין. אין זו, איפוא, "חרטה דמעיקרא", והתרת נדר על סמך חרטה מסוג זה, אינה תקפה כלל!

לפיכך כתבו הראשונים (רא"ש בפסקיו והובאו ב"טור" וב"שולחן ערוך") ש"הנודר יזהר שלא יאמר שמתחרט מעיקרו, אלא אם כן ברור לו שרוצה שלא היה נודר מעולם". ראשונים אחרים ("בית יוסף" בשם "כלבו") הוסיפו: "לפי שאין הכל בקיאים בחרטה, וגם פעמים שיאמר הנודר שמתחרט מעיקרו, ואינו מתחרט אלא מכאן ולהבא - על כן נכון שלא להתיר נדר על ידי חרטה אלא בפתח".

מומלץ, איפוא, שלא להתיר נדר על ידי "חרטה דמעיקרא", אלא בפתח.

מהו פתח ומדוע הוא עדיף על פני חרטה?

ובכן, בשונה מחרטה שהיא אמירה של הנודר כי לו היה עומד היום באותו מצב שבו עמד בשעת הנדר - לא היה נודר, ה"פתח" שונה לחלוטין. "פתח" הוא אמירה של הנודר, כי אם בשעת הנדר היה יודע את מה שהתוודע לו היום - לא היה נודר אז. למשל, השתיין שהדיר עצמו מן היין, חרטה דמעיקרא אין לו, שהרי אם נחזיר את גלגל הזמן לאחור הוא שוב היה נודר. ברם, פתח יש לו, כי הוא אומר שאם בשעה שנדר היה יודע שעוד תקופה יצרו כה יגבר עליו - לא היה נודר. אין כאן, איפוא, חרטה, אך יש כאן מעין טעות. נדר בטעות. באמצעות פתח זה החכם יכול להתיר את נדרו. יש להדגיש כי אין זו טעות מוחלטת כ"מקח טעות" וכדומה, אלא יש כאן מעין טעות שעל בסיסה נתנה התורה אפשרות לחכם להתיר את הנדר, אך אין הוא בטל מאליו בשל טעות מסוג זה.

עתה נשוב ונקרא את דברי הרמ"א שהובאו בתחילת המאמר ונבינים לאשורם: "ונהגו להחמיר ולעשות מהחרטה פתח, שלאחר שאומר שמתחרט מעיקרא אומרים לו: אילו ידעת שתתחרט, כלום נדרת? והוא אומר: לא! ואז מתירין לו". מאחר שכתבו הראשונים שראוי להמנע מהתרת נדרים באמצעות חרטה, כי אין הכל בקיאים מהי "חרטה דמעיקרא", ישנה עצה להפוך כל חרטה לפתח! זאת על ידי ששואלים את הנודר: אם היית יודע שבעתיד תתחרט על הנדר, כלום היית נודר? הוא משיב "לא!" והרי לנו פתח... כלומר, גם אם חרטתו אינה "דמעיקרא" ואם היה עומד היום באותו מצב שבו עמד בשעת הנדר היה נודר שוב, מכל מקום "פתח" יש לנו, כי אם היה יודע בשעת הנדר שבעתיד הוא יתחרט עליו, בוודאי לא היה נודר... [פתח זה אינו נחשב "נולד" כי הוא מצוי].

יש שביארו: כמבואר כאן מותר לפסוק עם המלמד "שכר פיסוק טעמים". זהו שאומר הפייטן שמותר לשדך הבנות וכן לשדך עם המלמד ללמד התינוק בשכר - "למנצח בנגינות", דהיינו פיסוק טעמים... ("משנת יעקב").

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגד בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו

הרה"ג בנימין ברסי שליט"א
ביהכ"ס עטרת מלכות - ירושלים
לרגל הולדת הבן

הרה"ג הראל אשר יזדי שליט"א
ביהכ"ס שבת אחים - רכסים
לרגל הולדת הבת

הרה"ג יהושע מלריך שליט"א
משרדי קו מערכות - זכרון יעקב
לרגל נישואי הבת

הרה"ג משה שטיגליץ שליט"א
ביהכ"ס קדושי השואה - נתניה
לרגל הולדת הבן

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

לעילוי נשמת

הרב **אליעזר טיברגר ז"ל**
ב"ר יוסף ז"ל נלב"ע י"ב בשבט תשנ"ה
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

ר' **משה פריימן ז"ל**
ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע י"ז בשבט תשס"ה
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת התם סופר) 5
Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL
טל: 03-5775333
פקס: 03-7601020
E-mail: meorot@meorot.co.il

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700